

КАМЕНСЬКИЙ
Дмитро Васильович

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ БЛАНКЕТНОГО СПОСОБУ ВИКЛАДЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАБОРОН У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ США

Закріплення в чинному КК України кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні порушення у сфері господарської діяльності обумовлює існування нагальної потреби в загальнотеоретичному осмисленні та змістовному юридичному аналізі проблемних питань, пов'язаних із особливостями реалізації механізмів такої відповідальності. Цілком зрозуміло, що подібні процеси повинні відбуватись в умовах триваючої еволюції відносин у різних сферах вітчизняної економіки, бурхливого (а часом і дещо спонтанного) розвитку регулятивного (економічного) законодавства, а також зростання правосвідомості громадян. Враховуючи відносно молоді етапи розвитку ринкової економіки України, що тільки-но проходить перші болісні етапи розбудови, наявність чималої кількості недоліків у регулюванні економічних процесів, а також явно недостатню узгодженість між кримінально-правовими та власне регламентуючими положеннями українського законодавства в частині контролю за додержанням законів під час здійснення господарської діяльності, науковий пошук шляхів синхронізації кримінального та регулятивного законодавства в сфері економіки значною мірою актуалізується.

Вагомий внесок у дослідження феномену бланкетності в науці кримінального права зробили, зокрема, такі автори: О. М. Бібік, Б. В. Волженкін, Л. Д. Гаухман, Н. О. Гуторова, О. О. Дудоров, С. Г. Келіна, В. П. Коняхін, В. О. Навроцький, А. В. Наумов, К. В. Ображієв, М. І. Пікуров, Ю. А. Пономаренко, І. В. Шишко, Є. В. Фесенко, С. С. Яценко. Ретельний системний аналіз окресленої проблематики здійснила Г. З. Яремко у своєму дисертаційному дослідженні, присвяченому бланкетним диспозиціям в статтях Особливої частини КК України. А наукова стаття О. О. Дудорова про проблемні питання і перспективи розвитку бланкетного способу описання диспозицій кримінально-правових норм привертає увагу послідовністю наукового аналізу, всебічним дослідженням гостродискусійних питань бланкетності, а також конструктивними висновками автора, що спонукають по-іншому поглянути на питання законодавчої техніки, доктринального тлумачення й існуючих правозастосовних підходів до питань бланкетних диспозицій кримінально-правових норм [1, с. 372–378]. Стабільний науковий інтерес до питань, пов'язаних із особливостями побу-

дови, тлумачення і застосування бланкетних диспозицій норм КК зумовлений не в останню чергу сучасними тенденціями розвитку суспільних відносин, що вимагають запровадження нових, так би мовити, «гібридних» підходів до кримінально-правового регулювання таких відносин.

Є. Л. Стрельцов підкреслює одну важливу обставину – система права має так звану структурну різноманітність, яка складається з неоднакових за змістом та обсягом структурних елементів, що логічно об'єднують і розташовують нормативний матеріал у певній функціональній спрямованості. Ця теза надає вченому підстави стверджувати, що кримінальне право і кримінально-правова наука поєднані міждисциплінарними зв'язками з іншими галузями вітчизняного права, причому такі зв'язки є формально та змістовно різними. Хоча під час такого аналізу Є. Л. Стрельцов і не звертається до питань бланкетних зв'язків між нормами кримінальними і регулятивними, водночас цілком очевидним є той факт, що юридична природа таких конструктивних зв'язків спрямована на конкретизацію змісту і обсягу конкретних проявів протиправної поведінки, обумовлена саме міждисциплінарними правовими зв'язками [2, с. 64].

Економічна сфера діяльності держави в умовах розбудови ринкової моделі є високомінливою, рухливою, такою що знаходить свій прояв не в останню чергу в об'ємній нормативній базі, яка складається з численних законодавчих актів, а також підзаконних нормативних актів та локальних актів юридичних осіб. А тому, як переконує Р. М. Шишій, під час конструювання складів кримінально-караних діянь у сфері економіки законодавець зобов'язаний використовувати лише ті прийоми законодавчої техніки, які здатні забезпечити стабільність і гнучкість кримінального закону у разі змін у регулятивному законодавстві [3, с. 100]. Саме таким прийомом і виступає конструювання бланкетних диспозицій, яке спрямовує правозастосовувача до норм інших галузей законодавства з метою з'ясування особливостей змістовного навантаження окремих об'єктивних чи суб'єктивних ознак складів злочинів.

Статті Розділу VII «Злочини у сфері господарської діяльності» Особливої частини КК України традиційно закріплюють бланкетні диспозиції, адже визначити межі протиправної поведінки у процесі здійснення складної за своїм характером економічної діяльності, що перебуває під масштабним нормативно-примусовим контролем з боку держави, наразі не видається можливим. Отже, для встановлення відповідних ознак складів економічних злочинів необхідно звертатись до положень тих чи інших нормативних актів суто регулятивного змісту, які не є кримінальним законом.

На фоні зближення правових систем світу та пошуку оптимальних механізмів гармонізації окремих галузей національних законодавств, у

т.ч. кримінального, актуальним видається звернення до зарубіжного досвіду конструювання та практичного застосування кримінальних заборон, що мають змістовні системні зв'язки з приписами інших галузей законодавства. А тому наступні рядки пропонуємо присвятити стислому ознайомленню з американським підходом до конструювання кримінально-правових заборон, розуміння й застосування яких перебуває в безпосередній залежності від звернення до норм позитивного законодавства.

Ознайомлення зі змістом положень федерального кримінального законодавства США взагалі, а також норм про економічні злочини зокрема, дозволяє дійти висновку про те, що у багатьох аспектах економічні приписи підпадають під уніфіковані стандарти конструювання кримінально-правових заборон. Особливо помітно це на прикладі опису видів та розмірів покарань у санкціях відповідних параграфів. Водночас юридично коректне визначення ознак злочинного діяння і доведення вини американського порушника економічного законодавства неможливі без звернення до відповідних положень нормативно-правових актів суто регулятивного законодавства. Розгляд питань про особливості взаємодії кримінального та економічного законодавства Сполучених Штатів був би неповним без його принаймні часткового висвітлення через призму бланкетного способу описання диспозицій кримінально-правових норм, відомого українській науці кримінального права. У США такий підхід також присутній та активно реалізується на практиці, хоча й без спеціальної термінології, на кшталт термінів «бланкетність», «бланкетна диспозиція», «бланкетний спосіб описання».

До великого за обсягом масиву економічного законодавства, як в США, так і в Україні, можна віднести зокрема спеціальні закони та кодекси, що регулюють питання реалізації податкової, бюджетної, банківської, зовнішньоекономічної діяльності, численні урядові постанови, накази, положення, правила, інструкції, методики, видані та затверджені центральними та регіональними органами влади. Такий підхід законодавця до конструювання диспозицій обумовлений саме специфікою охоронюваних аналізованим розділом КК України відносин, що досить ретельно регламентовані іншогогалузевими нормативними актами. Останні, у свою чергу, встановлюють загальні й спеціальні вимоги з боку держави до здійснення економічної діяльності, визначають обов'язкові нормативи, стандарти, застереження, компенсаторні механізми, соціальні гарантії.

Наведемо типову для юридичної оцінки економічних посягань ситуацію на прикладі заборони на медичне шахрайство в США – одного з найбільш поширених економічних злочинів у цій країні. Так, великий за обсягом, прогресивний за змістом та безумовно широкий за сферою застосування Акт про доступну охорону здоров'я та захист пацієнтів у

США (англ. – Patient Protection and Affordable Care Act), що був ухвалений у 2010 р., закріпив низку положень, спрямованих на протидію шахрайським зловживанням у системі охорони здоров'я. Зокрема, § 6601 Акту вніс істотні зміни до § 1131 Розділу 29 Зібрання законів США, а саме заборонив надавати найманим працівникам, роботодавцям, компетентним державним службовцям чи їх представникам завідомо неправдиву чи неповну інформацію щодо окремих положень угод про медичне обслуговування. Спеціальна примітка до параграфу орієнтує на межі його дії: кримінальна відповідальність за наведені форми шахрайських зловживань настає лише у разі укладання групових угод про медичне страхування, коли декілька компаній об'єднують свої фінансові ресурси для придбання групових страхових полісів працівникам (зазвичай із значно кращими умовами порівняно з придбанням індивідуальних полісів). Наведені параграфи безпосередньо пов'язані із нормою про кримінальну відповідальність за шахрайські зловживання на ринку медичних послуг (§ 1347 розділу 18 Зібрання законів США).

На цьому прикладі маємо можливість спостерігати «симбіоз» різних за юридичною природою, сферою застосування та місцем розташування норм федерального законодавства. Наведені положення підкреслюють детальність, взаємопов'язаність і водночас ускладненість (часом, на наш погляд, невинуватену) відповідних приписів кримінального законодавства США. Дійсно, з огляду на правила вітчизняної законодавчої техніки значно більше сенсу мало би послідовне розташування взаємопов'язаних норм із однаковою сферою кримінально-правового регулювання або принаймні спроба уніфікації за єдиними критеріями бланкетних способів описання диспозицій економічних заборон.

Література:

1. Дудоров О. О. Бланкетність у кримінальному праві: проблеми і перспективи / О. О. Дудоров // Запорізькі правові читання: Тези доповідей щорічної Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 15–16 травня 2008 року / За заг. ред. С. М. Тимченка і Т. О. Коломоець. – Запоріжжя: ЗНУ, 2008. – С. 372–378.
2. Стрельцов Є. Л. Синергетика кримінального права: «простота» і складність / Є. Л. Стрельцов // Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 9–10 жовт. 2014 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2014. – С. 63–66.
3. Пшипий Р. М. Бланкетная диспозиция уголовно-правовой нормы: доктринальное понимание, законодательные подходы к конструированию и проблемы применения (на примере главы 22 УК РФ): Дис. ... канд. юрид. наук / Р. М. Пшипий. – Краснодар, 2015. – 160 с.